

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 3, p. 879-903, March 2013

KEMAL TAHİR'İN KÖYÜN KAMBURU ROMANINA EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN BİR BAKIŞ

*A REVIEW ON KEMAL TAHİR'S NOVEL "KÖYÜN KAMBURU" IN TERMS OF
SOCIOLOGY OF LITERATURE*

Yrd. Doç. Dr. Kemal EROL

Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Bölümü

Abstract

Kemal Tahir Demir (1910-1973) is a prominent literary figure who has mirrored the political, social, cultural and economic structure of a certain historical period thorough his novels. In this respect, the author, in terms of social engineering, has a significant place in the literature of the the Republican Period. Among the author's novel, *Köyün Kamburu* (1959) (The Hunchback of the Village) can be considered as the one which preliminary needs to be studied in terms of literary criticism. Kemal Tahir - who in general treats the social, historical and political events; socio-cultural and socio-economic conditions of the rural parts of Anatolia – treats in particular the realities and adventures of peasants in terms of the state-gha-folk relations. These relations are built on sociological and economic bases. This novel of Kemal Tahir is, in a way, an artistic concretisation of social, cultural and economical history of the society through various characterizations and conceptions most of which narrate the dynamics of real lives of the people living in rural parts of the country.

In this study, document-searching method has been used. In the first part the terms "literature" and "sociology" have been defined. In the light of both disciplines, the art of fiction and its signs have been highlighted. As for the second part; there are two folds that we have underlined: first; we have revealed the political, social and cultural conditions of the historical period that the novel has taken as its subject matter, and secondly in terms of the sociology of family,

we have exposed the issue of how the realities of the rural parts of the country have been treated in the novel.

As a result we came to a conclusion that “Köyün kamburu” is a persuasive, shocking and tragicomic novel which exposes the mentality of the traditional rural life, peasantry and the various religious believes.

Key Words: Kemal Tahir, Köyün Kamburu, interdisciplinary relations, literature, sociology, sociology of literature.

Öz

Kemal Tahir Demir (1910-1973), Türk edebiyatına kazandırdığı romanlarıyla toplumun belli bir döneme ait siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısına ayna tutmuştur. Bu yönüyle yazar, Cumhuriyet dönemi edebiyatında toplum mühendisliği bakımından önemli bir yere sahiptir. *Köyün Kamburu* (1959) adlı eser, yazarın romanları arasında edebiyat sosyolojisi açısından birinci derecede incelenmeye muhtaç bir konu olarak yer almaktadır. Genel olarak köyü konu alan romanlarında Anadolu’daki toplum, tarih ve siyaset olaylarını; köyün sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumunu köy, kasaba, kent ve ulus ölçüsünde işleyen Kemal Tahir, özel olarak *Köyün Kamburu*’nda köy gerçeğini ve köylülerin serüvenlerini devlet-ağa-halk ilişkileri açısından ele alır. Bu ilişkiler, iktisadî ve sosyolojik temellere dayanır. Nitekim Kemal Tahir’in bu romanı, bir bakıma toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik tarihinin çeşitli tipleştirilmeler ve tasarımlarla çoğunluğu kırsal kesimi oluşturan insanların gerçek yaşam dinamiği üzerinden sanatsal bir biçimde şemalaştırılmasıdır.

Bu çalışmada ‘Belge Tarama Yöntemi’ kullanılmıştır. Birinci bölümde ‘edebiyat’ ve ‘sosyoloji’ kavramlarının tanımlamalarına yer verilmiş; bu iki disiplinin bilimsel ilişkisi çerçevesinde roman sanatının sosyo-kültürel göstergelerine dikkat çekilmiştir. İkinci bölümde ise, *Köyün Kamburu* romanının insan-mekân ekseninde işaret ettiği dönemin siyasi, sosyal ve kültürel durumu ile köy ve köylü gerçeğinin sosyolojik temelde romana nasıl yansıdığına yer verilmiştir.

Sonuç olarak *Köyün Kamburu*, kırsal kesimin geleneksel yaşayışına, sosyal ilişkilerine, çeşitli inanışlara, köy ve köylü gerçeğine tutulmuş güçlü, çarpıcı ve traji-komik bir aynadır.

Anahtar kelimeler: Kemal Tahir, Köyün Kamburu, Disiplinler arası ilişkiler, edebiyat, sosyoloji, edebiyat sosyolojisi.

Giriş

Kemal Tahir’in romanlarının çoğunun derin yapısında tarihsel ve sosyolojik veriler yer almaktadır. Bu eserler, yazarın içinde yaşadığı, dolayısıyla gerçeklerine aşina olduğu toplumun bir dönemine ait yüzüne ayna tutmaktadır. Özellikle toplumun taşra kesiminde, köy ve köylü gerçeğinde varlık gösteren pek çok problemi kendine dert ettiği anlaşılan yazarın, sanatını da bu alanda bir araç olarak kullandığı

görülmektedir. Bu yönüyle Kemal Tahir'in toplumcu-gerçekçi yanını anlamak, ancak ilişkili olduğu dönemin sosyal olgu ve olaylarını aydınlatan romanlarını bilhassa sosyolojik açıdan incelemekle mümkündür. Bu bağlamda denilebilir ki, genelde sanat, özelde edebiyat, daha özelde de roman sanatı, kişisel ve toplumsal olay ve olguları yansıtmada, sosyolojik vakaları işleyerek toplumun özellikle aksayan yönlerini gün yüzüne çıkarmada vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Zira temel kaynağı birey ve toplum gerçeği olan edebiyat, "çağların kendine has yönlerini kaydetmek, örf ve âdetlerin en canlı ve tesirli ifadelerini saklamak bakımından özel bir değere sahiptir" (Alver, 2004a: 93).

Sosyoloji, en genel anlamıyla "toplum bilimi"dir. Ana konusu toplum olan sosyoloji sosyal kurumlar, sosyal ilişkiler, sosyal grup, sosyal tabakalaşma, kültür ve tüm bu unsurlardan meydana gelen değişme ve gelişmelerdir. Bir başka ifadeyle, "Sosyal münasebetleri ve bu münasebetlerin düzenlenmesini, teşkilatlanmasını, meydana geliş şekillerini araştıran içtimaiyat" (Doğan, 2001: 1196)tır. İlgili alanı sosyal çevre olan sosyoloji, insanların toplum içindeki davranışlarını, zaman ve mekâna bağlı olarak gözlemlemeyi esas alır. Edebî metinler de sosyal olayları incelerken objektif sonuçlara ulaşmaya çalışan sosyolojinin bu temel ilgi alanı olan sosyal çevreden ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında her iki bilimin de konusu ortaktır. Sosyoloji bilimine kaynaklık eden bazı edebî metinlerde insan ilişkileri bakımından oldukça bol malzemeye rastlanmaktadır. Zira kimi yazarlar, eserini oluştururken bazı hedefler doğrultusunda gerçekleri değiştirip dönüştürürler, sosyal hayatı düzenleyen ilişkileri toplumun değişik kesimlerinden seçtiği kişiler aracılığıyla dillendirirler; böylece olayları sebep sonuç ilişkisi çerçevesinde irdelerler. Bu yolla topluma yön vermeyi veya sosyal fayda sağlamayı amaçlarlar. İşte edebî metinlerde sosyal hayatla ilgili verilen bu bilgiler, sosyoloji alanına girmektedir. Nitekim kimi edebî eserler, toplumsal olayların ifadesi ve belgesi kimliğini taşır. Toplumun oluşum, işleyiş ve gelişim yasalarını araştıran sosyologların söz konusu bu edebî eserlerden sıkça yararlanma yoluna gitmeleri, toplumun belli bir dönemde sahip olduğu dil, din, ahlak, örf, aile kurumu, hayat felsefesi, yaşam biçimi ve kültürel değerler gibi düşünce ve kavramların ayrıntılarıyla tanınarak değerlendirilmesi sebebine dayanır.

1. İnterdisipliner Yaklaşım Bağlamında Edebiyat ve Sosyoloji

1.1. Edebiyat:

Arapça'da "edebiyât" olarak yer alan bu sözcük, *TDK Büyük Türkçe Sözlük*'te, "Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı; bir bilim kolunun türlü konuları üzerine yazılmış yazı ve eserlerin hepsi, literatür" şeklinde ifadesini bulmaktadır (TDK, 2005: 600). Fransızca "Littérature" ifadesinin karşılığı olan bu sözcük, insanda estetik duyguyu heyecana getirecek değerde meydana getirilmiş şiir, sahne eseri, hikâye, roman, söylev gibi nazım veya nesir halindeki eserlerin hepsini kapsamaktadır. Aynı zamanda sanatı ve eseri inceleyen bilim olarak da tanımlanmaktadır. Buna göre edebiyat, duygu, düşünce ve hayallerin ifade aracı olarak anlam kazanır. Malzemesi dil olduğuna göre edebiyatın

insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe dayandığı söylenebilir. Nitekim bu konuda Köksal Alver, “İnsanın en başat eylemlerinden biri olan edebiyat, bir anlamda insanın yeryüzündeki yürüyüşünün önemli tanıklarından sayılabilir” (Alver, 2004a: 7) demektedir. Yine bu bağlamda mevcut görüşü destekleyenlerden biri de ünlü edebiyat tarihçisi ve teorisyeni Lanson’dur. O da ‘edebiyat’ı insanın ve toplumun yansıması olarak düşünür (Lanson, 1937: 29-31).

Yazılı edebiyat sahasında özellikle matbaanın bulunuşundan sonra edebiyat adına yazılmış çok sayıda eser ya da metnin varlığı dikkat çekmektedir. Ancak “edebiyat” kavramının tanımlanmasında bazı sınırlamalara gidilmiştir. Kaya Bilgegil’e göre Türkçede “edebiyat”, terim olarak Arapça “edeb” kökünden gelmektedir ve uzun süre de bu anlamına uygun bir gelişme içinde olmuştur (Bilgegil, 1980: 1-12). Sadık Tural ise, bu terimle ilişkilendirilen eser kimliğini, “Dilin, en seçme kelimelerle ve diğer dil imkânlarını kullanarak ilgi ve heyecan duyuracak şekilde özel bir yapı haline getirilmesi” olarak tanımlar. Tural, edebî esere ilişkin şu ifadelerle de yer verir: “Aynı zamanda insana ait duyguyu, düşünceyi, hayali; ilişkilerle ortaya çıkan durumlar karşısındaki yorumları, tutumları, bir dilin imkânlarını en güzel şekilde kullanarak gerçekten olmuş gibi anlatma sanatına edebiyat sanatı diyoruz” (Tural, 2004: 11). Buna göre, edebî eserin konusu ne olursa olsun hedefinde insan vardır, yani insan ve toplumun özellikleri ister istemez esere yansır. Bu bilgiler edebiyat tarihine de toplum bilimine de kaynaklık eder.

Yazar, içinde yaşadığı toplumsal koşullardan bağımsız değildir, bu bağlamda mevcut durumun sosyal ve tarihsel arka planını görmezlikten gelemaz: “Sanatkâr, gerçeği anlatırken zarurî olarak tarihî ve sosyal gerçekleri de ifade eder” (Wellek-Warren, 1983: 126). Buna göre edebiyat eseri ile işlediği dönem arasında bir paralellik vardır. Zira “Edebiyat bir anlamda bir milletin günlüğüdür. Onun geçmişinin, şimdisinin ve geleceğinin hikâyesini anlatır” (Sağlık, 2004: 183). Bu sözler, bir milletin belli bir dönemde varlık gösteren kültürel değerlerinin anlaşılması temelinde edebiyatın nasıl bir fonksiyon sahibi olduğunu açıklaması bakımından önemlidir. Buna göre, edebî eserin oluşmasında yazarın bakış açısı ve algısı farklılık yaratır. Eserin teşekkülünde yazarın içinde yaşadığı coğrafyanın, iklimin ve sosyal ortamın sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel koşulları başta olmak üzere pek çok şey etkili olur. Zira açıklanan konu, sebep ve sonuçlarıyla birlikte ele alınmayı gerektirdiği için bir determinizmi de zorunlu kılmaktadır: “ ‘Ortam’ edebiyatı açıklamada en önemli rolü oynar. Ortamı meydana getiren koşullar arasında iklim, toprak, coğrafi durum ve toplumsal koşullar yer alır. Bunlar insanın mizacına ve karakterine yön verir. Güneşsiz, yağmurlu, sisli kuzey iklimi melankolik bir edebiyata yol açar; güneyin güneşli iklimi ise neşeli edebiyata.” (Moran, 1994: 75)

1.2. Sosyoloji:

Sosyoloji insanı, sosyal kurumları, sosyal olay, olgu ve süreçleri inceleyen; bir bütün olarak toplumsal olayları açıklayan bir disiplindir. Toplumsal yapıyı oluşturan bileşenleri araştırır (Ülken, 1969: 98). Topluma işlerlik kazandıran her türlü durumun

nasıl gerçekleştiği, süreç içinde mevcut duruma ne şekilde gelindiği sorularına cevap arayarak toplumun sosyal yapısını değişim dönüşüm seyri içinde ortaya koymaya çalışır. Kısacası sosyoloji, etkileşim halindeki toplumun incelenmesidir (Alver, 2004a: 69) ve bir bilim olarak ortaya çıktığından bu yana toplumu kuşatan tüm sorunlara eğilmeyi kendisine vazife edinmiş bir bilimsel disiplindir (Alver, 2004a: 91). Bu bağlamda sosyoloji, belli bir toplumun belli bir döneme ait yaşantısıyla ilgili elde ettiği verileri o toplumun gelişim sorunlarını, kurum ve kurallarını, kültürel hayatındaki değişim ve dönüşüm aşamalarını çeşitleriyle birlikte açıklamak ve dikkatlere sunmak için kullanır.

Orhan Hançerlioğlu, “sosyoloji” terimini “Toplumu inceleyen ve nesnel yasalarını saptayan bilim” (Hançerlioğlu, 1982: 412) olarak tanımlar. Ayrıca sosyolojinin oluşumu ve amacı hakkında da şu tespitte bulunur: “... bilimsel toplumbilimi oluşturan tarihsel özdekçilik gösterisidir. Toplumun tarihsel ve nesnel gelişme yasalarını keşfetmiştir” (Hançerlioğlu, 1982: 413). Bu temelde, edebiyat biliminin ilgilendiği sosyal alanlarda pek çok ürün verdiği, genel olarak insanı ve toplumu konu edindiğine bakılırsa, sosyoloji bilimiyle doğrudan bir yakınlaşma içerisinde olduğu görülmektedir. Bu durumda her iki disiplini ortak bir noktada buluşturan husus “insan” unsuru olduğuna göre, toplumsal normların da edebiyat sanatının ve sosyolojinin ortak kaynakları olduğu sonucuna varılır.

1.3. Edebiyat – Sosyoloji Yakınlaşması:

Disiplinler arası ilişkilerde bilimlerin birbirleriyle az ya da çok, uzak ya da yakın, doğrudan ya da dolaylı bağlantıları bulunmaktadır. Edebiyat, sosyoloji, psikoloji, tarih, felsefe, halk bilimi birbirleriyle yakından ilişkili ve etkileşim halinde olan disiplinlerdir. Bunların arasında edebiyat, sosyoloji ve tarihin birbirleriyle olan ilişkileri diğerlerine nazaran daha belirgindir. Zamanla artan dünya nüfusuna bağlı olarak daha da karmaşık hale gelen toplum gerçekliğini anlamak, disiplinler arası işbirliğinin önemini arttırmıştır. “Disiplinler arası bir yöntemle edebiyat eserine yönelmek, başta edebiyat sosyolojisi çalışmalarının olduğu gibi karşılaştırmalı edebiyat incelemelerinin de temel felsefesini oluşturmaktadır” (Aydın, 1999: 5-11). Bu temelde konusunu insandan ve toplumdan alan sosyal bilimlerden bilhassa edebiyat, tarih ve sosyolojinin ilişkisi kaçınılmaz olmuştur. Nitekim genelde sosyal bilimler, özelde edebiyat ile sosyoloji arasında inter-disipliner/disiplinler arası etkileşimin gereği ve önemi pek çok konu uzmanı tarafından dillendirilmektedir. Edebiyat-sosyoloji bağlamındaki ilişki, “sosyoloji bir sosyal ilim olmasına rağmen, hareket alanı toplumun bütünü olduğundan, bu bütün içinde farklı sosyal ilimlerce ele alınması gereken farklı ilgi alanlarını da kapsamaktadır” (Erkal, 1982: 1) teziyle savunulmaktadır. Bu iki disiplin, gerek beslenme kaynakları ve gerekse referansları ve ölçütleri bakımından da yakın ilişki içerisinde.

Aynı kaynağa dayanan edebiyat ve sosyolojinin yakınlaşması, on dokuzuncu yüzyıldan itibaren edebiyat sosyolojisinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Bu gelişmenin çıkış noktasında, edebiyatın toplum hayatında kapsadığı/edindiği rol ve

doğrudan doğruya toplum şartlarının edebiyatı etkileyişi belirleyici rol oynamıştır (Aydın, 1999: 5-11). Nitekim edebiyat her zaman sosyolojik araştırmalara katkı sunduğu gibi, sosyoloji de bir bilim olarak edebiyata kaynaklık etmiştir. Zira edebiyat, toplumun somut, siyasal ve ekonomik yapıları bağlamında gerçek yüzünün ifadesidir (Alver, 2004a: 59). Çünkü her iki bilim dalının da ilgi alanı toplum yapısıdır ve dolayısıyla insandır. Sosyoloji toplum yapısını her yönüyle incelerken edebiyat, toplum yapısının temelini oluşturan olay veya olguları edebi eserler aracılığıyla işler: “Sosyoloji grup halindeki insanların incelenmesidir; edebiyat ise, bu etkileşimin hayali betimlemesinden başka bir şey değildir” (Alver, 2004b: 43). Buna göre edebiyatı belirleyen temel unsurların başında toplumsal olgu ve şartlar gelmektedir. Bu nedenle edebiyat ve toplumun aslında birbirini tamamlayan bir yapı içinde harmanlandığı söylenebilir (Alver, 2004a: 94-95). Çünkü sosyoloji gibi edebiyat da öncelikle insanın toplumsal dünyasıyla, ona uyumuyla ve onu değiştirme arzusuyla ilgilenir (Alver 2004a: 78). Mustafa Kemal Şan da Swingewood’un ifadesine çok yakın bir ifade kullanır: “Sosyoloji gibi edebiyat da insanların sosyal dünyası ve onun topluma adaptasyonu ve ondaki değişim isteği ile ilgilenir” (Alver, 2004a: 93).

1.4. Edebiyat Sosyolojisi:

Edebiyat sosyolojisi, edebiyat biliminin bir disiplinidir (Kösemihal, 1968, 185). Konusu insan ve toplum olan edebi eserin en önemli görevleri arasında topluma ayna tutmak vardır. Ele aldığı ve işlediği tüm konularda okuyucuyu aydınlatmayı hedef edinir. İnsanı ve toplumu ilgilendiren her konunun sosyolojik malzemelerle edebî esere yansması son derece doğaldır. Zira roman ve hikâye gibi edebî ürünler, toplumsal olguya ya da olgulara dayanır. Konusu, ana fikri, dili, şahıs kadrosu, olayları, zaman ve mekânıyla bir bütün olarak her bakımdan toplumun bir yansımasıdır. Örneğin kişilerin varlığa bakışları, onu algılama biçimleri ve yorumlama şekilleri felsefenin; sosyal birer varlık olarak birbirleriyle ya da toplumun değişik katmanlarıyla olan ilişkileri sosyolojinin; ruh dünyaları, kişilik özellikleri psikolojinin; yemekleri, giyim – kuşamları, gelenek görenekleri, maddi manevi kültür unsurları etnolojinin ilgi ve araştırma alanlarına girer. Edebi eserin, edebiyat kriterleri çerçevesi dışına çıkmadan bu bilimlerin verilerinden yararlanması da kaçınılmazdır. Nihayetinde duygu ve değerlerin bir yansıması olan “Edebiyat, kendi ruhu ve ruhsal yapıları içinde toplumu ifade eder” (Alver, 2004a: 59). Edebiyat sanatçısı bir sosyolog değildir ve olaylara salt sosyolojik bir bakış açısıyla da bakamaz. Ancak sanatçının dimağında oluşan edebi estetik, sosyolojik verilerle desteklenen bir alt yapıya dayanır. Çünkü “Edebiyat tarihsel süreçte sadece ve sadece güzel ifade ve haz almanın karşılığı olmamıştır. Edebiyata başvuru yalnızca boş zaman meşguliyeti, güzel bir şekilde oluşturulmuş söz ve metinden estetik tat alma çabası ile açıklanamaz. Güzelin ardında olan tüm çabaları reddetmeden (yahut reddederek) edebiyatı konumlandırma girişimleri de edebiyat ile birlikte olagelmıştır” (Alver, 2004a: 7).

Edebiyat, olay veya olguları işlerken dolaylı olarak çözüm üretmeye çalışır. Oysa sosyoloji olayı anlama, kavrama, çözüme, çözüme yönelik öneriler sunma amacını güder ve doğrudan çözüme odaklanır. Edebî eser, çözüm üretirken bunu

kahramanların dilinden ifade eder; sosyoloji ise doğrudan ifade etme yoluna gider. Edebi eserin yazıldığı sosyal zemin de edebiyat – sosyoloji ilişkisi bakımından çok önemlidir. Yazıldığı dönemdeki siyasi anlayışı derin bir şekilde yansıtır. Zira edebî ürünler her zaman toplumların kültürlerini, yaşayış tarzlarını, inançlarını, duygu ve düşüncelerini açığa çıkarır. Tarih boyunca toplumda yaşanan her şey bir yönüyle de olsa edebiyata yansımıştır. “Bu nedenle tam bir edebi müşahede olmaksızın bir toplum araştırmacısı toplumun bütününe kör olacaktır” (Alver, 2004a: 93-94). Toplumun edebiyattan ve edebî eserlerden etkilenmesi, kendini ona göre biçimlendirmeye yönelmesi belki de bu yüzdendir. Konuya bu cepheden de bakıldığında edebiyat-sosyoloji ilişkisini belirlemenin önemli olduğu görülür. (Alver, 2004a: 59). Edebiyat-sosyoloji ilişkisi ile edebiyat sosyolojisi arasında ortaya çıkış ve ulaştığı sonuç bakımından önemli farklılıklar olmakla birlikte tamamlayıcı bir çözümleme de vardır. Örneğin köy gerçeğini ve köylü yaşamını konu edinen romanlara yansımış geleneksel alışkanlıklar ile ileri seviyede duygu ve entelektüelliği yansıtan modern roman malzemesi, hem edebiyat hem de sosyoloji alanı bakımından farklı da olsa bilimsel bir değere sahiptir. Her iki romanın kişi, mekân ve problem eksenindeki görünümü kadar bunlara dışarıdan uygulanacak müdahale ile kurgusal yapı da farklı olacaktır. Her biri ait olduğu köy/kent ortamına uygun şart ve davranışlarla donatılmış; kişiler bu çerçevede birbirinden farklı yetenekler sergilemektedirler. Bireylerin sosyo-kültürel özellikleri gibi farklı psikolojik dünyaları da bu temelde romana yansır. Bu durum, evvela edebiyat sosyolojisi tarafından belli tespitlere dayalı yeni değerlendirmelerle ortaya konulur. Bu durum, sosyolojinin edebiyattan beslenmesi kadar edebiyatın da sosyolojiden yararlandığını göstermesi bakımından önemlidir.

Sonuç olarak edebiyat sosyolojisi, siyasi rejimleri, idarî mekanizmaları, kültürel müesseseleri ve sosyal sınıfları iktisadî ve sosyolojik temellerde ele alır. Temel uğraşı alanlarından biri de çeşitli problemlerle kuşatılmış sosyal yapıları incelemektir. Bu disiplinin sıkça ihtiyaç duyduğu edebiyat türü ise, belli bir süreçte biçimlenmiş sosyal, kültürel ve ekonomik gerçeklikten sonra açığa çıkar (Aydın, 1999: 5-11)

1.5. Edebiyat Sosyolojisinde Romanın Yeri ve Kemal Tahir:

Edebiyat sosyolojisinde sanatkârın toplumsal katılımı söz konusudur. Yazar, kendi eserinde bireysel veya toplumsal düşüncelere, taleplere, sosyal hayatı etkileyen temel problemlere ayna tutar. Bu bağlamda sosyolojik edebiyat incelemesi de önemli oranda betimleyici olmak durumundadır. Genel olarak durum tespiti üzerine yoğunlaşır. Sanatın en önemli ayırt edici özelliklerinden biri de kurguya dayalı olmasıdır: “Sanatta ‘kurgu’ ve ‘kurgulama’; bilimde ise ‘sonuca götüren sağlıklı analiz’ ve tabii olarak ‘sonuç’ önemlidir. Bir başka ifadeyle sanat ‘kurgusu’, bilim de ‘sonucu’ için önemlidir” (Sağlık, 2004: 182). Sağlık’ın bu değerlendirmesinde geçen “kurgu” sözcüğünden edebiyat sosyolojisi bağlamında ‘gerçekleri yansıtmayan’ veya tamamen ‘hayalî’ anlamı çıkarılmamalıdır. Zira Harrington’a göre de edebiyat, günlük olaylara, birey yaşantısına, dolayısıyla toplumsal hayata belli bir anlam yükler ve bunlardan bir sonuç çıkarmaya çalışır. Çünkü edebiyat, bir anlamda olay ve olguların, eşya ve tabiatın sırrını açığa çıkarmakla anlam kazanır. Belki de sanat eseri, hayatın özel bir

cephesini anlama ve kavramaya imkân tanıdığı için önemlidir. Zaten bir ürünün sanat eseri kimliğini kazanması, bu şartla mümkündür. (Harrington, 2004: 57).

Edebiyat - sosyoloji ilişkisinde kurmaca bir metin olarak “roman” türü, önemli işlevsel bir role sahiptir. Yazar, eserini oluştururken seçtiği karakterleri her ne kadar hayal dünyasında oluştursa da, aslında toplumda gördüğü, gözlemlediği ve karşılaştığı aksaklıkları, eksiklikleri kısacası olumlu olumsuz her durumu onlar üzerinde işleme ve ilgili yerlere iletme çabasıdır.¹ Yazar, burada maksada ilişkin mesajı okura doğrudan vermez belki ama bir anlamda sosyologun görev alanına girmiş olur. Bu yönüyle roman yazarının, insanın toplumsal dünyasıyla, yakın sosyal çevresiyle, siyasi kurum ve devlet teşekkülüyle ilişkisini yeniden kurmaya yönelik samimi bir çaba içinde olduğu söylenebilir. Nitekim edebî neviler arasında bilhassa roman ve hikâye, sosyoloji gibi insanın aile ve diğer kurumlar içindeki rollerini, gruplar ve toplumsal sınıflar arasındaki çatışma ve gerilimleri tasvir eder (Alver, 2004a: 78). Kişilerin hayata bakış açıları, sahip oldukları değerler bu eserlerde sosyal zeminin en önemli kısmını oluşturmaktadır. Ayrıca burada işaret edilen zaman, mekân, olayların geçtiği dönemdeki siyasi yapı, kahramanların kullandığı dil ve üslup da sosyal zemine katkıda bulunan unsurlardır. Dönemin sosyal yapısını kolaylıkla çözmenin bir yolu da bunları iyi irdelemekten geçer.

Kemal Tahir’in romanları, edebiyat – sosyoloji ilişkisi kapsamında dikkat çekici belge, bulgu ve verileri barındırması bakımından önemli kurmaca metinlerdir. Bu metinler, yazarın hayatı, sanat anlayışı, ilgi alanı, keskin gözlem gücü ve tecrübesinin ürünüdür. Bunları okumak, sosyolojik bir belgeyi okumaktan pek de farklı değildir. Toplumcu-gerçekçi bir sanat anlayışına ve dünya görüşüne sahip olan Kemal Tahir, dönemin siyasi, sosyal ve kültürel zemininde aykırı görülen düşüncelerinin bedeli olarak uzun yıllar hapis hayatı yaşamıştır.² Bu mahkûmiyet yılları, onun sosyal duyarlılık cephesini daha da güçlendirmiş; çeşitli problemleriyle birlikte toplumun değişik kesimlerine ilişkin bilgi birikimini arttırmıştır. Nitekim cezaevlerinde tuttuğu “Notlar” (Kemal Tahir, 1991: 121) bunu doğrulamaktadır. Kemal Tahir’in burada tanıdığı insanların pek çoğu toplumun şu veya bu sebeple suçlu sayılmış ve dışlanmış kesimini oluşturur. Bu nedenle köy ve kasabayı konu alan romanlarının biçimlenmesinde bu notların hiçbir rol oynamadığı düşünülemez. Çünkü cezaevi ortamı, onun için işlenmeye hazır önemli bir malzeme barındırmaktadır. Kanaatimizce yazarın burada kaleme aldığı notlar, romanlarının ön hazırlıklarına kaynaklık etmiştir. Nitekim bu atmosferde tanıştığı cinayet, hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, tecavüz, kız

¹ Gözlemlenen ya da tasavvur edilen gerçeğin yansıması olarak biçimlenen roman sanatının ‘insan’ unsuru ile ilişkisi hakkında daha geniş bilgi için bkz: Yılmaz Durali, *Roman Sanatı ve Toplum*, Ötüken Yayınları. İstanbul 1996; Yalçın, Alemdar *Çağdaş Türk Romanı, 1946-2000*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

² Kemal Tahir, Bahriye Davası’nda yargılandıktan sonra askeri isyana teşvik suçu işlediği ileri sürülerek 15 yıl hapse mahkûm edilir. 12 yıl başta Çorum, Nevşehir, Malatya ve Çankırı olmak üzere Anadolu’nun çeşitli şehirlerindeki cezaevlerinde yattıktan sonra 1950’de af kanunundan yararlanarak haptiden kurtulur (1938-1950).

kaçırma gibi suçlardan hüküm giymiş tiplerden yaşadıkları bolca hikâyeye dinlemiş ve bunlardan yararlanmıştı.

2. Köyün Kamburu:

Kemal Tahir'in *Yedi Çınar Yaylası* (1958), *Köyün Kamburu* (1959) ve *Büyük Mal* (1970) adlarıyla bilinen üç romanı, Tanzimat yıllarından 1937 yılına kadar süren geniş bir dönemi kapsar. Bu romanlar, "... ele aldıkları çevrelerin sosyal yaşayışının tarihi olarak da kabul edilebilir" (Kaplan, 1997: 212). İşledikleri dönemin siyasi, sosyal ve toplumsal meseleleri bakımından birbirinin devamı olan bu eserler, yakın tarihimizde yaşanan bazı olayları halkın aynasından yansıtır. Bu yönüyle eserler tarihsel bir kimlik ve sosyolojik bir belge niteliğini taşır.

Kemal Tahir, memleketin belli dönemlere ait temel gerçeklerine ilgi duyan ve bunları tarihsel gerçekler çerçevesinde kaleme alan realist bir romancıdır. O, romanlarında genellikle uzak ve yakın tarihin siyasi düzenle ilgili olaylarını da konu edinir. Bu romanlar, Osmanlı döneminden yakın zamana kadar Türk toplumunu çeşitli kesimleriyle yansıtan bir ayna niteliği taşır. Kemal Tahir'in toplumun kırsal kesimine ilgi duymasının sebebi, memleket sevgisiyle, Anadolu insanının tarihsel ve toplumsal gerçekleriyle doğrudan ilişkilidir. Zira bugün bile devlet adamları dâhil işçi, esnaf, tüccar, memur olarak toplumun büyük bir kesiminin köy ortamından çıktığı, tarihsel geçmişinin köye dayandığı bilinmektedir. Kemal Tahir, 1958'de *Yeni Gazete*'de tefrika edilen ve 'Les Tors du Village' adıyla Fransızcaya çevrilen *Köyün Kamburu*'nun tanıtım yazısında, bu gerçeğin bilinmesi gerektiğini şu gerekçeyle savunur: "Köyün, köylülüğün özellikleri gözden kaçırılırsa şehirlilerin Türk milletini damgalayan özellikleri ya hiç aydınlatılmaz, ya da işe yaramayacak şekilde yarım yırtık aydınlatılmış olur." Köy ve köylüyü eserlerine bu bilinçle konu edinen yazar, yazdıklarıyla bir anlamda toplumsal değişim ve dönüşümün seyir ve seviyesini öğrenme imkânını da sunmuş olmaktadır. Toplumsal gerçekliğe ayna tutan romanları, yazarın ait olduğu toplumun tarihine; belli dönemlere ait değişen siyasi, sosyal ve ekonomik yapısına dair vazgeçilmez ilgisinin ürünüdür. Bunlardan *Köyün Kamburu*, toplumun genel yaşayışını, bu bağlamda sosyolojik verileri, bilgi ve belgeleri barındırması bakımından ayrıca önem arz etmektedir. Nitekim Berna Moran'a göre, gücünü bir gerçekliği yansıtmaktan alan romanlar bir belgesel kadar bilgilendirici olabilir (Moran, 1999: 15).

Kemal Tahir, *Köyün Kamburu* romanında Çorum kasabasında ve buraya bağlı Narlıca Köyü'nde yaşayanları genel olarak romanın öncül şahıs kadrosu üzerinden, belirgin olarak da Çalık Hafız'ın gözleminden ve ağzından aktarır. Narlıca ve çevre köyler, toplumsal yaşayış biçimi itibarıyla genel olarak Anadolu köy ve köylüleri için temsili roldedir. Buralarda insanlar çıkar temelinde bir ilişki sürdürürler. Hedefe ulaşmak için her yol denenebilir. Zengin olmanın yolu kötülük yapmaktan geçiyorsa bu da meşrudur. Yazar, köylüde yerleşmiş ahlakî olmayan bu anlayışı romanın ana karakterlerinin görüş ve davranışlarıyla vermeye çalışıyor. Romanda toplumsal yapı ve ekonomik düzene ilişkin yapılan betimleme, bir tez olarak ileri sürülmüştür. O da

Ramazan Kaplan'ın ifadesiyle, "Zenginliğin, dolayısıyla ekonomik gücün temelinde her türlü bayağılığın ve çirkinliklerin yer aldığı" fikridir (Kaplan, 1997: 212). Eserin derin yapısına dikkatle bakıldığında siyasi tarih, toplum, kültürel alışkanlıklar ve ekonomik durum ile birlikte köylünün yaşam biçimine ayna tutulduğu; genel manzaranın gerçekçi ve çarpıcı yönleriyle yansıtıldığı görülür. Durumu yansıtmada en etkin rol, mekân unsurundan çok şahıs kadrosundadır. Çalık Kerim, Kara Abuzer ve Çakır Kahyaların Kenan bu rolün merkezindedirler. Sakat olduğu için I. Dünya Savaşı'nda askere alınmayan masum görünümündeki Çalık Kerim (köyün kamburu), gördüğü medrese tahsili sonrasında aksi bir kişilik edinir. Romanda sıkça karşılaşılan bu karakterden "bunun için bir adam öldürmekle koruda fidan doğramak hep bir" diye söz edilir. Çalık Kerim, bir yandan bakkal işletirken diğer yandan kaçakçılarla işbirliği içinde silahlı soygunculuk, tefecilik, karaborsacılık gibi meşru olmayan işlerde zamanla varlıklı bir köy ağası haline gelir. Onun ekonomik yükselişi, romanda fırsatçılık temelinde haksız kazancı anlatan bir tem olarak yer alır. Bununla birlikte köylülerin batıl inanışları, ekonomik yetersizlik içinde güç yaşama koşulları, gelenek ve göreneklere, sosyal ilişkileri ve psikolojik dünyaları bir bütün olarak sergilenir. Romanda ortaya çıkan bu tabloda, çeşitli istek ve arzularını tatmin etmeye çalışırken hiçbir ahlâkî endişe taşımayan, daha çok içgüdüleri doğrultusunda yaşayan, kişisel menfaatleri yolunda her türlü yanlışa başvuran insanların portreleri resmedilir. Bu durum, bir anlamda toplumdaki bozulma ve çürümenin, ahlâkî değer yargılarından yoksunluğun karikatürize edilerek kaba çizgilerle ortaya konulmasıdır (Tural, 2011: 178). Köylünün iç dünyası, eylemleri ve kişiliğini aydınlatmada kullanılan betimlemelerin, realizmin ötesinde natüralist ölçülerde bir hüviyet kazandığı görülür.³

2.1. Köy ve Köylü Gerçeği:

Köyün Kamburu'nda olayların yaşandığı mekân, Narlıca Köyü'dür. Yazar, köy ve köylü gerçeğini burada yaşayan köylülerin ilişkilerinden ve hayat şartlarından çarpıcı kesitler sunarak gözler önüne sermektedir. Roman, gerek mekân ve gerek kişiler ve gerekse yaşam biçimi bakımından tamamen dönemin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel koşullarını yansıtır. Zira toplumsal bir varlık olarak insan, sanat eserinde ait olduğu tarihsel dönem ve toplumsal yapı içinde dikkate alınır ve işlenir. Nitekim roman ve öykü, kimi hallerde birtakım gerçeklerin etkisinde kalınarak kurgulanır (Watt, Ian-Roland, Barthes, 2002: 21). Bunlar, bir bakıma toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik tarihini çeşitli tipleştirme ve tasarımlarla insanların yaşam dinamiği üzerinden sanatsal bir biçimde şemalaştırılmasıdır.

³ Gerçeği mümkün olduğu kadar aslına uygun olarak tasvir etmeyi esas alan natüralizm, aslında realizmin bir devamıdır. En önemli dayanağı gözlem ve belgeler yanı sıra deneysel bilim yöntemidir. Natüralizmin deneysel roman türünü benimsemesi de bu yüzdendir. Müstehcenlik dâhil her şeyi bütün çıplaklığıyla gözler önüne sergilemeye yönelik natüralist romanın başta Emile Zola gibi en önemli temsilcileri, bu nedenle 'ahlak bozucu' suçlamasından kurtulamamışlardır (Kefeli, 2007: 55). (Realizm ve Natüralizm akımları arasındaki ayrımı anlamak bakımından daha geniş bilgi için bkz. Çetişli, 2006: 80-102; Kantarcıoğlu, 2009: 137-168.)

Köyde yoksulluk ve cahillik olgusu, ortak bir toplumsal kimlik olarak varlık gösterir. Romanın olay örgüsüne nüfuz eden kişi kadrosu, genel olarak bu kimlikten kırsal kesim insanını, köy ve kasaba eşrafını örneklemektedir. Çalık Kerim, Uzun İmam, Musa Çavuş, Kenan Efendi, Kara Abuzer, Muhtar Kadir Ağa, Parpar Ahmet, Topal Ayşe, Petek, Emmey... Hepsinin de kaderi ortak toplumsal yapı içinde şekillenmiş ancak mizaçları, ilgi alanları ve kişilikleri bakımından farklı karakteristik özellikler taşıyan köylülerdir. Kişilerin adlarına izafe edilen “çalık”, “kara”, “uzun”, “parpar”, “topal” sıfatları, aslında kişilerin fizikî yanlarını bildirmesinin yanı sıra onların karakterlerini yansıtmaları, bu temelde belli anlamlar yüklenmesi; yazarın da karaktere bakış açısını göstermesi bakımından önemlidir. Bu kahramanlar, tüm iyi ve kötü yanlarıyla yazarın dimağındaki toplumsal yapıya bakışının tecessüm etmiş hali olarak görülebilir.

Romanda köylünün, içinde yaşadığı bütün olumsuz şartlara rağmen devlete korku ve saygıyla karışık bağlılığı dikkat çeker. Yer yer yardımlaşma ve dayanışmanın, misafirperverliğin dikkat çektiği köylü yaşamında fazlasıyla kurnazlığın ve mal mülke düşkünlüğün yer aldığını görürüz. Köylünün karşılıklı ilişkilerinden doğan sonuçlar, kültürel yozlaşmanın ve ahlakî çöküntünün ulaştığı boyutları göstermektedir. Burada akıl almaz planlar, tuzak, hile, entrika, kuyu kazma, dedikodu, soygunculuk, gasp, cinsel sapkınlık, sarkıntılık ve benzeri her türlü ahlaksızlığa rastlanabilmektedir.

Gösterişe ve şatafata önem verildiği, kadının cinselliğinin ön planda tutulduğu, ilişkilerde kurnaz davranıldığı, bilhassa maddî güce önem verildiği, kazanmak için her yolun meşru sayıldığı özellikle vurgulanır. Medrese eğitimi gören ve köylüye örnek olması gereken din adamlarının bile zamanla bu kirli ilişkiler yumağı içinde eriyerek cahil bir köylü davranışını gösterdiği, hatta köylünün bilgisizliğini ve batıl inanışlarını kendi çıkarı yolunda kullanmaktan kaçınmadığı görülür. Din adamlarının bütün bu yanlış davranışları, köylü tarafından hiç sorgulanmadan kabul görür. Din adamlarından başka zengin veya güçlü kimseler de, zayıf kesimler üzerinde bir sömürü düzeni kurmuş, korku ve tehdit yoluyla onların namusları dâhil her türlü varlıklarından yararlanabilmektedirler.

Köyde yaşanan ilişkiler bütünü, aslında bir toplumsal gerçeği yansıtmaktadır. Burada yaşam, sosyolojik bir tabirle çok farklı engellerle kuşatılmış bir varoluş savaşıdır. Romanda dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik koşullarının, savaş yıllarının, özellikle seferberliğin olumsuz etkisi yetmiyormuş gibi bir de bu acıma ve merhamet duygusundan yoksunların sömürüsüne maruz kalmış yoksul köylünün fizikî portresi bile pek çok şeyi anlatmaya yeter:

“Hepsi de sakat, sıska, hasta, yaşlı, çarpık çurpuk, yamrı yumru seferberlik artıkları... yüzleri sürekli açlıktan, daha doğrusu yüzyıllardır sadece ekin yemekten kansız... Çoğunun dişleri otuz yaşında dökülmeye başlamış...” (Kemal Tahir, 1994: 177)

Roman sanatında bu şekilde kurgulanan toplumsal yapının altyapısal ve üstyapısal etkenlerle ilişkilendirilerek ortaya konulması, aslında insan-zaman ekseninde gelişen değişim çizgisinde sosyolojik bir araştırmanın başvuru belgelerini oluşturmuştur. Zaten yazarın amacı, kurguladığı olay örgüsü içindeki kişiler yanı sıra toplumsal ilişki ve yaşayış biçimi üzerinden temel belirlemeler yaparak sosyolojik çözümlemelere imkân hazırlamaktır.

2.2. Siyasi - Sosyal İlişkiler:

Kemal Tahir, bir çağ veya dönem romanı olarak sayılabilecek *Köyün Kamburu*'nda hayatı olduğu gibi yansıtma girişiminde ve gayretindedir. Dönemin, siyasi, idarî, kültürel ve ekonomik koşullarının bu tür romanlara somut olarak yansımaları, yazarın bilinçli gayretinin bir sonucudur. Edebiyat sosyolojisi çalışmaları da bu bilinç ve gayretle çekilen fotoğrafın detaylarını irdeler. Nitekim 'çağ romanı', "alımlama estetiği ve arkaizm kavramlarının kültürel arka planları, belki de daha çok edebiyat sosyolojisi çalışmalarıyla çözümlenir" (Aydın, 2004: 160-161). Bu bağlamda *Köyün Kamburu*, yazarın perspektifinden sosyal çevrenin gözlemlenmesi temelinde değerlendirilebilir. Daha Tanzimat'tan itibaren yüzünü halka dönen aydınlarımızın, etkisi altında kaldıkları romantizmin tesiriyle eserlerinde "şehir-köy" karşılaştırması yaptıkları ve tercihlerini "köy"den yana kullandıkları bilinmektedir. Ayrıca Cumhuriyet döneminden bilhassa 1940'lardan itibaren yetişen Köy Enstitüsü çıkışlı romancıların sosyalist dünya görüşüne sahip olduklarını, köyü/köylüyü devrimci bir güç olarak gördüklerini de biliyoruz. Ancak Orhan Kemal, Fakir Baykurt, Talip Apaydın gibi romancılar arasında Kemal Tahir'in, edebiyatta sosyal gerçekçilik akımını tarih ve medeniyete bakış açısı temelinde farklı yorumladığı için eleştiriye maruz kaldığı da bilinmektedir.⁴ Çünkü o, Anadolu insanının sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik hayatını, basit bir "ezen-ezilen" ekseninde "ağa-muhtar, şeyh-imam" karşısındaki alışılmış "köylü" portresini çizmenin dışında ele almış; daha çok toplumun müşterek ruhunu tanımaya ve yansıtmaya çalışmıştır. Bu yönüyle Kemal Tahir'in romanlarının tezli olmakla birlikte başta sosyoloji olmak üzere pek çok disiplinle ilişki kurabilecek düzeyde zengin bir arka plana sahip olduğu söylenebilir.

Kemal Tahir'in kahramanları, birbirleriyle kişisel çıkar veya maddî menfaat temelinde ilişkilidirler. Bunlar, her türlü cinsel sapkınlığı benimsemiş, eşlerin bile birbirini oldukça kolay aldattığı köylülerden ve kasabalılardan oluşmaktadır. Romanda kişilerin sahip oldukları ekonomik gücün temelinde her türlü çirkinlik yer alır. Bu yönüyle idealist köy romancılarının ileri sürdükleri saf ve masum köylü portresinin aksine, Kemal Tahir'in köyü konu edinen romanlarında cahilliği ve geri kalmışlığı dolayısıyla meşru olmayan çarkın içinde sistemden nemalanma çabasıyla kurnaz davranan bir köylü tipi tasvir edilmektedir (Tural, 2011: 180).

⁴ 1959'da Kemal Tahir, Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Orhan Kemal ve Mahmut Makal'ın katıldığı köy romanını konu alan tartışmayla ilgili olarak bkz: Turhan Tükel, *Beş Romancı Tartışıyor*, Düşün Yay., İstanbul 1959.

Dönemin siyasi meselelerine ilişkin görüş ve tespitlerinde de köylünün cahilliği ve yeni gelişmeler karşısındaki bilgisizliği dikkat çekmektedir. *Köyün Kamburu*, II. Meşrutiyet döneminde yaşanan olayların, çoğunluğu köylü olan halk tabakasında nasıl karşılandığını da konu edinir. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte başlayan 'hürriyet' kavramının algılanışı, 'hürriyet mi şeriat mı' tartışmaları ekseninde halkın dilinden aktarılır. Eserlerinde genel olarak eleştirel bir bakış açısına sahip olan yazar, burada da aynı yaklaşımı Çorumluların meseleye bakışı üzerinden yürütür. Kemal Tahir, 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet'in Çorum'da duyulması sonrasında çıkan tartışmaları şu ifadelerle dile getirir:

"Bir yaz günü Çorum'da apansız bir gürültü koptu. Her köşe başında çifte davullar dövülüyor, kız gibi köçekler kıvrır kıvrır göbek çalkalıyordu.

Allahını, dinini, peygamberini, padişahını sevenler evine, dükkanına bayrak asacak, bayrak.....

- *Neyin nesi yahu, Bayram değil kandil değil! – diyenler şöyle anlaşılmaz bir karşılık aldılar:*

- *Hürriyet bu, hürriyet...*

- *Ne demek?*

- *Hürriyet ağa!... bundan böyle sen sensin, ben de ben...*

<<Hep bir eşit>> olduk. Başımıza buyruk..."(Kemal Tahir, 1994: 136)

Yazar, burada Çorumluların 'hürriyet' kavramını "başımıza buyruk" olarak algıladıklarını, bunların şahsında kırsal kesimden insanların 'hürriyet' ve 'meşrutiyet' kavramlarına nasıl baktığını, bu kavramın getirdiği birtakım hakları savunurken aslında neyi savunduklarını da bilmediğini vurgular. Aşağıdaki ifadeler, bu konudaki toplumsal algıyı yansıtmaları bakımından önemli ve anlamlıdır:

- *"E'si hürriyet dedin mi bitti. Gayrı canın çekerse padişahı it hesabına almayacaksın! Özgürlüktür bu, maskaralık belleme!"*
(Kemal Tahir, 1994: 136)

Yazar, diğer taraftan devletin otoritesinden bir şey kaybetmediğini, her şeyin eskisi gibi devam ettiğini, özgürlük sevdasına kapılanların "*Yemen'i, Fizan çölünü boylayacağı*"nı savunan bir başka kesimin de bulunduğunu kendi perspektifinden yine halkı konuşturarak belirtir.

II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte seçilen milletvekillerin Meclis-i Mebusan'da halkı temsil edeceğine ve bundan böyle insanların kısmen de olsa padişahın katı egemenliğinden çıkacağına, artık birey ve toplum hayatına özgürlüğün hâkim olacağına dair bir inanç hâkim olmaya başlar. Fakat yazar meşrutiyet, hürriyet, şeriat tartışmalarının kıyasıya yaşandığı bu döneme ayna tutarken halk için yapıldığı iddia edilen seçimlerin ve seçilen milletvekillerinin halkla bir ilgisinin olmadığını, hürriyetin

gerçekte kimin için ve ne için olduğunu ironik bir tarzda sorgular. Kemal Tahir, ihtilaldan bir süre sonra halkın hürriyet ve meşrutiyet yaygaralarını nasıl karşıladığını, bütün bu yaşananların halka nasıl yansıdığını da halktan kişiler vasıtasıyla duyurur:

"-Yahu benim şu <<Hürriyet>> lafından karnım bozulmaya başladı. <<Geldi>> dediler. Hani nerde? Bir göreydik...

-Bırak! Osmanlı'nın işini bilmez gibi... bizim millet mal gibi millet... Birisi çıkmış, <<Hürriyeti mi istersin, şeriati mı?>> demiş... Bizim, sözüm buradan dışarı eşek adamımız <<Hürriyet!>> demiş." (Kemal Tahir, 1994: 141)

Romanda 31 Mart Vakası ile I. Dünya Savaşı'nın halk nezdindeki algısına da yer verilmektedir. Halkın zihninde bu olayların tamamında dış güçlerin parmağı olduğuna ilişkin bir inanç söz konusudur. Örneğin 31 Mart olayı için yine halktan birinin kanaati bu yöndedir:

- "Hareket Ordusu, bildiğimiz Bulgar ordusu olmasın?

-Tamam! Bulgar Ordusu... Ayasofya Camisine çan asmışlar, çan... şimdi fukara Ayasofya'nın tepesinde gümbür gümbür gâvur çanı ötmekteymiş..." (Kemal Tahir, 1994: 140)

Anadolu'da yaşanan toplumsal olayların arkasında dış güçlerin etkin olduğu vurgusu sıkça tekrarlanır. Halkın I. Dünya Savaşı ile ilgili görüşü de aynı temele dayanmaktadır. Osmanlı'nın bu savaşa Alman ve İngiliz oyunuyla girdiği, aksi halde Almanların savaşta kullanılan gemileri bedava vermeyeceği fikri de halkın paylaştığı ortak bir görüştür. Nitekim Kemal Tahir'in birbirinin devamı olan roman üçlemesinde yakın tarihte meydana gelen olaylarda halkın devlet tarafından gözetilmediği görüşüne yer verilir. Örneğin, *Yedi Çınar Yaylası*'nda da yazar, Tanzimat Fermanı'nın halk arasındaki yankılarını aktarırken halkın, fermanın kendileri için yayınlanmadığı görüşüne yer verir. Zira halk, fermanın içeriğindeki 'gâvura gâvur denilmeyecekmiş' hükmünden fermanın, aslında kendilerinden çok 'dış güçler'e hizmet ettiği inancına varmıştır (Coşkun, 2006: 152).

2.3. Ekonomik Yetersizlik:

Edebiyatta birer kurmaca metin olarak yer alan roman ve hikâye türü, sunduğu yaşam bütünlüğü üzerinde nesnel-sosyolojik analizler yapmak açısından en kolay edebî nevilerin başında gelir. Çünkü bu metinlerde pek çok toplumsal problem gibi yoksulluk sorunsalının da hangi nedenlerle ilişkilendirildiği açıktır. Bu sorun, romanda yansımalarını bulurken bazı ekonomik - sosyal - tarihsel etmenlerce boyutlandırılır. Ayrıca yoksulluğun dışında işlenen diğer sorunların birey psikolojisinde yarattığı tahribatlarla ortaya çıkan ailevi sorunlar ve dolayısıyla tetiklenen toplumsal dramlar yansıtılır. Birey hayatında gelişen ekonomik kaynaklı sorunlar, yerleşmiş dünya görüşünün temellerini de sarsar. Bu yöndeki sosyolojik gerçeklik, topluma uzanan bir felsefi yaklaşımla da ilgilidir. Zira edebiyat ve felsefe,

değişik düzeylerde, bir dünya görüşünün anlatımlarıdır; dünya görüşleri de kişisel değil, toplumsal olgulardır (Goldman, 1998: 56).

Türkiye’de yoksulluk sorunu, Batılılaşma sürecinde toplumsal yapının değişmesiyle birlikte hız kazanmış ve roman ile hikâyeye fazlaca konu olmaya başlamıştır. Sanayileşmeyle birlikte tarımsal alanlara makine girmiş, kentlerde fabrikalar açılmış ve bunun sonucunda kırsaldan kente iş bulma umuduyla bir göç dalgası başlamıştır. Halkın kentte umduğunu bulamaması yanı sıra yaşadığı uyum sorunu, Batılılaşma olgusunun ve toplumsal değişimin getirdiği ağır sonuçlar olarak tanımlanır. Böylece köy ve köylülük gerçeği, değişen sınıf olgusu ve zengin-yoksul çelişkisiyle birlikte sorgulayıcı tarzda edebiyata girmiş olur. Bu süreçte yazılan romanlar, siyasi iktidarların yoksullaşan birey ve toplum üzerindeki baskısını da yansıtmaktadır. Zira edebiyat nevilerin üzerinde Şeker’in ifade ettiği gibi zamanın yarattığı muhtelif ‘izm’lerin etkisi söz konusudur: “Roman ve öykü sanatı, kapitalizmin gömlek değiştirmiş hali olan küreselleşmenin kültürel dışa vurumu olan postmodernizmin etkisinde de kalır kimi yönleriyle. Emek sermaye çelişkisine ilişkin söylemler, yerini daha bireysel konulara, yer yer de toplumsal çelişkilere bırakır” (Şeker, 2011: 4).

Edebiyatta roman türünün topluma dönük yüzü, birey ve toplum hayatından beslenen uzantıları bulunmaktadır. Bu türün işlediği pek çok tema arasında yoksulluk olgusunun dayandığı siyasi, sosyal ve kültürel temelleri vardır. Dönemin siyasi ve idarî mekanizmasıyla ilgili, çağın kendine özgü şartlarıyla bağlantılı sebepleri olduğu gibi toplumun geleneksel yaşayışı, düşük eğitim seviyesi ve yeniliklere karşı ayak uydurmada hazır olmayışı, belirleyici bir rol oynar. Kemal Tahir, bu toplumsal atmosfer içinde bir üst anlatıcı olarak yaşadığı, gezip gördüğü yörelerdeki ekonomik yetersizliği romanına yansıtmıştır. Yazar, kimi zaman işin mağdurlarından dinleyip anladığı, onların hikâyelerinden fotoğrafladığı, hatta bazen bizzat yaşayarak tanık olduğu yoksulluk sorunsalına bir yaklaşım sergiler. Genellikle durumu betimlemek ve tespit etmekle yetinen yazar, bazen normatif ölçütlerle olay kahramanları üzerinden eleştirel bir yaklaşımla belli yerlere göndermeler yaparak mesajlar vermekte veya bazı değer yargılarına yönelmektedir. Zira sosyalist eleştirel yaklaşım, genel olarak sosyo-ekonomi ekseninde gelişir. Bu tutum, bazen çevreye yönelen sosyolojik eleştiri şeklinde de tezahür edebilir.

Köyün Kamburu, yoksulluk olgusunun arkasında yatan Batılılaşma sürecine bağlı gelişen bu etmenlerin dışında ayrıca savaş yıllarının toplum üzerindeki ağır olumsuz koşullarını da yansıtmaktadır. Eser, Birinci Dünya Savaşı yıllarını da içine alan 15 – 20 yıllık bir dönem kapsar. Bu dönemde on yıllar boyunca süren seferberliklerin getirdiği kıtlık, bazen kemer gevşetmişse de aslında hiç bitmemiş ve bütün Anadolu köy ve köylülerini olduğu gibi romana konu olan Narlıca köylülerini de etkilemiştir. Osmanlı’nın son zamanlarında iyice artan savaş, seferberlik ve tüm bunların sebep olduğu yoksulluk, köy halkının hayat şartlarını oldukça zorlaştırmıştır. Bu da öteden beri var olan sosyolojik vakaların artmasına yol açmıştır.

Romanın henüz başlarında yakın geçmişte yaşanan ve pek çok insanın ölümüne neden olan bir ‘taun’ (veba hastalığı)dan söz edilmektedir. İleriki sayfalarda da sık sık bahsi edilen kıtlığın, bireyle kalmayıp toplumsal hayatı da felç edecek düzeyde bir drama yol açtığı şu ifadelerle duyurulur:

“Eski kitapların <<Tâun>>, köylü milletininse <<Sürgün Kırımı>> dediği bu illet, buralara bir yaz ortasında hacılarla beraber geldi, çok ocaklar söndürdü, sofralarında yirmi – otuz kaşık çalışan nice konaklar yıktı. (...) Köylünün can kaygısına düştüğü, ölü gömmekten yetim – öksüz gömmeğe aman bulamadığı bu uğursuz Sürgün Kırımı...” (Kemal Tahir, 1994: 9)

Roman kahramanı Çalık Oğlan’ın babası Parpar Ahmet ile annesi Topal Ayşe de bu ‘Sürgün Kırımı’ yıllarından kalma kimselerdir. Annesi ve babasının üçer gün arayla öldüğü henüz on iki yaşındaki Parpar Ahmet, “sipsivri” ortada kalmış; köyden Gâvur Ali tarafından Lâz ağalarına hizmetkâr olarak götürülmüştür. Ayşe Kadın ise, aynı dönemin acılarını yaşamış çalışkan ama kimi kimsesi olmadığı için el sofrasından geçinen biridir. Köyde hemen herkesin durumu birbirine benzer koşullar taşır.

Elindeki birkaç dönüm tarlası ve bir çift öküzüyle geçinen köy halkı, Birinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle birlikte daha da yoksullaşır. Seferberliğin başlaması ve köyde eli iş tutan erkeklerin savaşa çağrılmasıyla beraber artan yoksulluğun görünen yüzü, toplumsal hayatın her alanına yansır. Bu yıllarda köyde kalan birkaç yaşlı, silâh altına alınamayacak kadar küçük ve savaşa götürülemeyecek derecede fiziki problemleri olan insanlardan başka sadece kadınlar kalmış; aileyi geçindirme işini de onlar yüklenmişlerdir.

Yoksulluğa neden olan savaşın dışında bulaşıcı ve ölümcül hastalıkların yayılması da bir başka sorunu oluşturur. Zira tifo, o yıllarda karşılaşılan en tehlikeli hastalıklardan biri olarak baş göstermiştir. Köyden Çalık Oğlan da sakat olduğu için askere alınmayanlardandır. Medrese eğitimi görmek amacıyla Çorum’un merkezinde yaşamasına rağmen, bu hastalıktan kurtulamaz. Onun da şikâyeti, hastane ortamında hastabakıcıların ilgisizliğindendir:

“... seferberlik illetlerinden tifo hastalığına yakalandı. Hastanede tam yirmi gün ölümle pençeleşti. Yirmi ikinci gün yalvarmasına, yakarmasına hiç aldırmayan namussuz hastaneciler,

-İyisin Molla iyisin! Ayı gibisin! Bas bakalım! diyerek fukara Çalık Molla’yı taburcu ettiler.” (Kemal Tahir, 1994: 151)

Sonuç olarak romanın içsel örgüsünde yoksulluk kültürünün barınma, gıda, eğitim yetersizlikleri gibi belirleyicileriyle karşılaşılmaktadır. Bu olgu, romanda merkezi bir yer işgal eden temalardandır ve genelde yaşandığı gibi aktarılır. Yoksulluğun aynı zamanda insan maneviyatına verdiği zararlar, yarattığı çelişkiler,

yaptığı tahribatlar romanın olay örgüsüne bağlı epizotları içinde çeşitli örneklerle yansıtılır.

2.4.Kurnazlık, Fırsatçılık:

Köyün Kamburu'nda Anadolu'nun pek çok köyünde karşılaşılabilecek ekonomik temelli ilişkiler söz konusudur. Köylüler, genellikle ekonomik gelir seviyelerine göre sosyal bir konum edinirler. Bunlar zengin, ağa, orta sınıf insanlar ile zenginlerin işlerinde çalışmak zorunda kalmış yoksul kimseler olarak sınıflandırılabilir. Yoksul kesimi oluşturan alt tabaka 'rençber', 'ortakçı', 'kuyrukçu' ve 'hizmetkâr' gibi adlarla anılırlar. Aralarındaki ilişki genellikle her bakımdan çıkara dayalıdır. Sözü geçerli olmanın temelinde geniş bir sosyal çevre ve ekonomik güç sahibi olmak yatar. Devlete yakın olmak, fırsatçı ya da uyanık davranmak da kısa zamanda zengin ve söz sahibi olmanın yollarıdır.

Bu yıllarda iktidar yandaşlarının, varlıklı esnafın, zengin tüccarların himaye edilmesi, bunların askerlik yapmamaları bir yana, her geçen gün daha da zenginleşmeleri, dikkat çekicidir. Bu çelişkinin arkasında kontrol dışı kalmış bir yönetim vardır ve bu boşluktan yararlanan fırsatçı kimseler, sosyal hayatta beliren ahlakî çöküntünün de müsebbipleridir. Bu da toplumsal sorunun sosyal adaletsizlik temelinde yaşanan bir başka cephesini oluşturmaktadır. Seferberlik döneminde haksız bir şekilde zengin olan bu kesimin varlığı, yoksul ama samimi çevrenin siyasi iktidara bağlılık duygusunu da zedelemiştir. Nitekim Birinci Dünya Savaşı'nda köyde eli ayağı tutan tüm erkekler askere alınmış; ama Kara Abuzer ve oğlu Sülük Oğlan para karşılığında âdeta satın aldıkları raporlarla vatanî görevden muaf sayılmışlardır. Abuzer Ağa, köylerde soygunculuk, dağlarda eşkıyalık yapan Musa Çavuş'la işbirliği içinde istedikleri gibi kaçakçılık yapmaktadır. Çalık Oğlan ise, uyanıklığıyla köylünün kendisine acıma duygusunu kullanarak kısa zamanda sayılı zenginlerden biri olmuştur. Bu dörtlünün mal-mülk hırsı, seferberlik sürdükçe devam eder. Zira onlar, süreci menfaat temin etme yolunda bir fırsata dönüştürmüşlerdir. Çalık Kerim'in "Şu seferberlik gibi yok" sözleri de toplumda menfaatçi kesimin sürece bakışını ifade etmesi bakımından anlamlıdır. Ayrıca romanda adı sıkça zikredilen Çakır Kâhyaların Kenan Efendi de seferberliğin haramzadelerindendir. Bu yıllarda (1915) yaşanan Ermeni tehciri, toplumsal boyutuyla incelenmeye değer pek çok olaya sahne olur. Kemal Tahir, Ermeni sürgününde yaşanan binlerce olaydan birine Kenan Efendi vasıtasıyla değinir. Kenan Efendi, Çorum'dan kovulan Ermenilerin mallarına konmuş, böylece yörede eşine az rastlanır zenginlerden biri olmuştur. Olay, romanda şöyle betimlenmektedir:

"Cevdet Beyin gitmesiyle, hüküm yeniden başıbozuk paşalarına, Hıdırlık şeyhine geçmiş, daha doğrusu meydan, Ermeni sürgününde Kirkor Emmisini boğazlayıp altın dolu kasasına, kocaman tüccar dükkânına, ardiyelerine konan Çakır kâhyaların Kenan'a kalmıştı." (Kemal Tahir, 1994: 167)

2.5.Batıl İnanışlar ve sahtekârlıklar:

Sanat eserleri doğayı, insanı, hayatı farklı yönleriyle yansıtarak bir bakıma var olan ve yaşanan ne varsa hepsinin gerçek yüzüne ayna tutmuş belgelerdir. Sanat, bir bakıma gerçekliğin yansımasıdır. Çünkü sanatla insan, doğa ve hayat arasında sıkı bir bağ vardır. Bu bağlamda edebiyat, toplumun belirli bir dönemini anlatırken inanç değerlerine, alışkanlıklarına, ilişkilerine yer veren ve geleceğini de hazırlama yönünde önemli rol oynayan bir faaliyet alanıdır (Karpaz, 1962: 5). Bu sanatsal faaliyetinden öznenin kendisini tamamen soyutlaması beklenemez. Kendi düşünsel perspektifinden yola çıkarak sosyal çevreyi sunmaya çalışması, yadırganır bir durum değildir.

Toplumun inanç biçimlerini ve ahlakî değerlerini somut verilerle romanına yansıtan Kemal Tahir, sosyalist dünya görüşüne sahiptir. Tarihimizin siyasi, sosyal, ekonomik alanlarında yaşanan kırılma noktalarını da romanlarının olay örgüsüne bu cepheden ele alıp işlediği söylenebilir. Zira romanda bir üst anlatıcı olarak Kemal Tahir, sosyal hayatta betimlediği yaşam biçimlerini, batıl inanışları ve sahtekârlık olgusunu romanın örgüsüne bilinçli olarak yansıtıyor. Bu bilinç, sosyolojik bir temele dayanıyor. Zira “Edebiyat sosyolojisi (*Literatursoziologie*) veya sosyolojik edebiyat bilimi (*soziologische Literaturwissenschaft*) edebiyata dair olan, her yönüyle edebiyatın ekonomik ve toplumsal koşullarını, geniş anlamda edebiyatın meydana gelirken maruz kaldığı şartları ve etkileşimleri ele almaktadır. Edebiyat sosyolojisi, yazarın yaşadığı dönemdeki konumunu, ekonomik durumunu, toplum içindeki statüsünü, zamanın moda eğilimlerine bağlılığını veya bunlardan ayrılığını, dünya görüşünü, eğitim durumunu inceler (Wilpert, 1989: 529; Akt: Aydın, 1999: 5-11). Yazar, karakterlerini kendisi ve başkalarıyla olan kurmaca ilişki ortamında hazırlıyor. Romanda değişik meslek ve çevrelerden seçilen kişilerin birbirleriyle olan münasebetlerinden oluşan bu ortam, toplumsal konum ve yaşayış bakımından sosyolojinin vazgeçilmez malzemesini oluşturuyor. Zira sosyoloji, insan gruplarının etkileşimlerini inceleyen bir bilim dalı ise, “*edebiyat, bu etkileşimin hayali betimlenmesinden başka bir şey değildir*” (Merril, 2004: 43). Bu yönüyle bakıldığında bir edebiyat ürünü olan romanın toplum üzerinde büyük bir etkisinin varlığından söz edilebilir. Nitekim Şaban Sağlık’ın bu konudaki görüşü, doğrudan destekleyici mahiyettedir: “Edebiyat üstün niteliklerini gerek bireye, gerek topluma aşılar; yeni bir yaşantının, yepyeni görüşlerle duyuşların müjdecisi olur. Ulusları tutsaklıktan kurtaran; özgürlüğün yüceliğini tattıran; kurtuluş savaşlarını hazırlayan edebiyat değil midir?” (Sağlık, 2004: 183).

Romanda Anadolu’nun kırsal kesimini oluşturan toplumun geleneksel yaşayışında çok çeşitli batıl inanışların yer aldığı vurgulanır. Arka planında eğitimsizliğin yer aldığı bu yanlış inanışlara sıradan insanlar gibi din adamları da tabidir. Bu geleneksel inanışlar, uygulandığında olumsuz sonuçlar verse bile dinî inanca dayandırıldığından kimsenin tepkisini çekmez. Örneğin, Parpar Ahmet’in evliliğinin sekizinci ayında bir gün karısı Topal Ayşe’yi öldüresiye dövmesi üzerine

köylü, olayı Muhtar Kadir Ağa ile Uzun İmam'a haber verir. Köylülerden destek alarak Parpar Ahmet'i direğe bağlayan Uzun İmam, Kadir Ağa'nın vaziyete ilişkin bir sorusuna şu cevabı verir: *"Beni dinle Muhtar, bunu böylece cinler tuttu. Bunun cinlerle bir vazgeçtisi olacak. Bugün tarlada marlada bir halt karıştırdı, fena bunalttılar"* (Kemal Tahir, 1994: 32). Bu sözler, toplum tarafından aslında pek çoğu hiçbir mesnedi olmayan geleneksel inanışlar ile bunları reddeden dinî inancın birbirine nasıl karıştırıldığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Anormal davranışlar gösteren kişinin içine cin düştüğü kanaati, köylüde sabit bir inanç halidir. Zira köyde bu inancın yarattığı bir cinayet olayı da yaşanır. Bu, Parpar Ahmet'in Uzun İmam tarafından dövülerek öldürülmesi olayıdır. Parpar Ahmet'in eşi Topal Ayşe'yi öldüresiye dövmesi üzerine Uzun İmam, Parpar Ahmet'in cinlendiği için bunu yaptığına köylüleri de inandırır. Parpar Ahmet, ahırda bir direğe bağlanarak sopalarla dövülmeye başlanır. Vücudundan cinlerin çıktığına kanaat getirilinceye kadar devam eden bu dayak, Parpar Ahmet'in ölümüne neden olur. Bu olayda da maktulün ailesi dâhil köylülerden hiç kimsenin tepkisiyle karşılaşmaz. Bunun gibi köyde yaşanan bir başka batıl inanış ise, sakat doğan kişinin uğursuz olduğu yönündedir. Kocasının şiddet uygulaması sonucu erken doğum yapan kadın, bu uğursuzluğun nedenidir. Köylü, bu kadından dünyaya gelen Çalık Oğlan'ın uğursuzluk getireceğine inanacak kadar karanlık bir dalaletin içindedir:

"Vakti dolmadan meydana gelen bebek, kabuksuz yumurtaya benziyordu. Başını yuvarlamak için biraz sıktılar. Kafa uzadı gitti. <<Aman>> diyerek tepesini bastırdılar. Surat mayalı hamur gibi yassılandı. Şöyle – böyle düzeltip olurlarına bıraktılar, ..." (Tahir 1994: 39) *"Belli bir şey! Babası cinlere karıştığından, oğlu cinli doğmuş, yüreğine birikmeyen illet kalmamıştı."* (Kemal Tahir, 1994: 41)

Çalık Oğlan'ın ilk altı ay sürekli ağlaması, üç yıl boyunca konuşmaya başlamamış olması, beş yaşına gelince yürüyebilmesi, pek çok şeyden korkması ve daha çok kadınların bulunduğu ortamlara girmesi, sonra bir anda korkusunu yenerek cesaret kazanması ve doymak bilmez bir mide sahibi olması gibi anormal davranışları, hep uğursuzlukla yorumlanır. Diğer yandan babası Parpar Ahmet gibi oğlu Çalık Oğlan'ın da cinli olduğu için Uzun İmam'ın hakkında ulu orta konuştuğuna inanılır. Uzun İmam'ın, *"Bir adam Çalık'sa, sopa gücüyle doğmuşsa fazladan suratında iman nuru yoksa ruhu şeytan ruhudur. Bu böylece bilinmeli, ona göre hesabı görülmeli"* (Kemal Tahir, 1994: 108) sözleri, yanlış inanışların köylünün dünyasında nasıl yer ettiğini gösterir.

Köyde yaşanan batıl inanışlar yanı sıra din adamlarının sahtekârlıkları, romanda olay örgüsüne nüfuz eden bir başka tema olarak yer alır. Yazar, sosyolojik bir vaka olarak belli bir döneme ait din adamlarının "sahtekâr"lığına dikkat çeker. Romanda dini en güzel şekilde yaşaması beklenen din adamları bile dinin ardına saklanarak akla gelmedik sahtekârlıklar yapmaktadırlar. Örneğin, bütün işlerde yalnızca kendi çıkarını düşünen Uzun İmam'ın Çalık Oğlana tavsiyeleri, romanda

daha çok menfi birer tip olarak gösterilen din adamlarının halk tarafından bilinmeyen çelişkili yanlarının ve sahtekâr yönlerinin bir bakıma deşifresidir:

“... bu dünyada mollalıktan rahatı yoktur. Köylü kısmı on yıl yaşarsa, imam-hoca kısmı en azından otuz yıl yaşar. Neden mi? Toprakla boğuşup yıpranmadığından... Medrese desen pek iyidir. Canın çekerse iki okursun, çekmezse şuraya uzanır bir vakit yatarsın. Önüne bedavadan sıcak aş gelir. Haftada iki kez sıcak aşureyi pişirirler de, <<Allahını seven buyursun>> diye zor bile ederler. Üç aylarda cerre⁵ çıkıp beyaz mecidiyeleri kemere dizmeyip ne yapalım? Sonunda köyün birine imam yerleştin mi, tamam...” (Kemal Tahir, 1994: 96)

Köyde Uzun İmam'ın okuttuğu küçük kızlara sarkıntılık etmesi; medrese tahsili görmesine rağmen Çalık Kerim'in sarkıntılık, soygun ve cinayet gibi olaylara sıkça karışması; medresede mollaların esrar ve köçekliğe⁶ ilgi duymaları, din adamlarının sahneye konan başlıca uğraşı alanlarına ilişkin örneklerdir. Onların amacı, dini gerçekten inandıkları için yaşamak değil, maddî hayat standardını yükseltmede bir araç olarak kullanmaktır. Böylece yazar, dindar görünen kesimin yozlaştığını, toplumun temel ahlakî değer yargılarında ciddi bir çöküntünün yaşanmasında pay sahibi olduğunu vurgulamaktadır. Bu konuyu bireylerin sosyal yaşayışından örnekler vererek belirtmeye çalışırken, aslında dine karşı eleştirel bir tutum içinde olduğunu da de kuvvetle hissettirmektedir. Ancak romanda somut olarak görülen şey şudur: Dini anlama, algılama ve yaşama yönünde bir toplumsal çabanın olmadığı; dindar olması beklenen kişilerin (Uzun İmam, Çalık Kerim, Çorum Medresesindekiler) bile dini kendi çıkarları uğruna kullandıkları, sebep sonuç ilişkisi içinde olay örgüsüne açıkça yansıtılmıştır.

2.6. Ahlakî Problemler, Fiilî Suçlar:

Kemal Tahir'in roman kurgusu içinde dikkatlere sunduğu bir başka sosyal problem de genel ahlakî değer yargılarında yaşanan kırılmalardır. *Köyün Kamburu*'nda yansıtılan bu problem, Narlıca sakinlerinin neredeyse tamamının yaşamına yerleşmiş bir illet olarak sunulmaktadır. Hatta köyde Uzun İmam'ın bile yaşanan kirli ilişkiler yumağı içinde zamanla diğer köylülere benzediği anlatılır. Zira o, camiye kendisinden ders almaya gelen Adviye adında 10-12 yaşlarında küçük bir kız çocuğuna cinsel sarkıntılık etmekten kaçınmamıştır. Köyde görülen bu sevimsiz tablonun oluşmasında dönemin en temel siyasi sosyal koşulları etkindir. Eğitimden yoksunluğun dışında yıllarca süren seferberliklerin yol açtığı kıtlık, ahlakî dejenerasyona zemin hazırlamıştır. Bu süreçte ailelerin parçalanmışlığı, kadınların her türlü işte çalışarak

⁵ **Cerre:** Eskiden medrese talebelerinin üç aylarda köylere dağılarak vaaz ve nasihat etmek, imamlık veya müezzinlik yapmak suretiyle aynî ve nakdî yardım toplamaları; “Cerre çıkmak” ise, medrese talebesinin cer maksadıyla dolaşması (Doğan, 2001: 212).

⁶ **Köçeklik:** Kadın kılığına girip oynayan erkek; ağırbaşlı davranışları olmayan kimse anlamlarında kullanılmıştır.

aile geçimini sağlamak zorunda kalmaları ve maddî çıkara dayalı sosyal ilişkiler, toplumsal davranışları şekillendirmiştir. Söz konusu problemi yalnızca ekonomik yetersizliklere bağlamak da mümkün değildir. Zira romanda toplumu oluşturan kişiler arasındaki diyalog, ahlakî çöküşün tarihsel bir geçmişe dayandığını göstermektedir. Sosyal iletişimde görülen genel ahlaka aykırı hitap unsurları, alışılmış sıradan bir durum gibi karşılanmaktadır. Erkekler 'kavat', kadınlara hatta el kadar çocuklara bile 'oruspu' denmesi, pek yadırganmaz. Köyde bir genç kızın evlendiği zamana kadar bakire kalması, nadir görülen güzel bir meziyet olarak konuşulur. Bu nedenle beğenilen, ar namus sahibi olduğuna inanılan bir kızdan, "kız oğlan kız" (Kemal Tahir, 1994: 22) diye söz edilir. Bu ifade bile toplumsal ahlaksızlığın ulaştığı vahim boyutu göstermesi bakımından ürkütücüdür. Narlıca'da bireylerin günlük yaşamında rastlanan çoğu cinsel sapkınlığın oluşturduğu çeşitli ahlaksız davranışlar, işe meraklı kimseler tarafından izlenir ve her yerde bir eğlence konusu olarak ulu orta anlatılır. Örneğin, köyden Emmey ile Kenan Efendi'nin ilişkileri bu yönde tezahür eden pek çok örnekten biridir. Çalık Kerim, gece sabahlara kadar izlediği evlerde gördüğü yasak ilişkileri köy meclisinde köy muhtarı, ihtiyar heyeti ve köyün imamının hazır olduğu ortamlarda anlatır.

Köyde gerek zengin-fakir kesimi arasındaki münasebetlerde ve gerekse ağa, muhtar, imam, hizmetkâr, rençper ilişkilerinde olsun, çıkara dayalı ben merkezli bir davranış yer almaktadır. Bu durum, beraberinde çoğu zaman çekememezliği, karşı tarafa zarar vermeyi de getirir; haliyle başta kin ve husumet olmak üzere soygun ve cinayeti de doğuran pek çok olayın yaşanmasına neden olur. Örneğin, Yediçınar Yaylasının sahibi Çakır Kâhyaların Ömer Efendi'nin oğlu Kenan'ın, çoban Hanefi'ye ve ailesine yayla yolunda tuzak kurarak onları uçuruma yuvarlaması, köylünün romana yansıtılan hasımane ilişkilerinden biridir. Bu işi "Kerbela göçmeni Kara Abuzer takımı"na yaptıran on altı yaşındaki Kenan, böylece yaylanın yeni sahibi olur. Kenan'ın bu cinayeti işlemesindeki sebep, Hanefi'yle olan çekişmesi gibi görünse de, aslında Abuzer'in küçük karısı Emmey ile üç dört aydan beri var olan ilişkisidir. Çünkü Kenan'ın hedefi, bu yolla hem Hanefi'den kurtulmak hem de Kerbelâ göçmeni Abuzer'i yaylada Hanefi'nin yerine çoban yaparak Emmey ile ilgili kötü emellerini gerçekleştirmektir. Emmey'in de bu yönde istekli olduğu, <<Vallah Billah>> dedin <<Bizi yaylaysa çıkar, ilk gecede istediğini yap!...>> dedin. (Kemal Tahir, 1994: 65) sözlerinden anlaşılmaktadır. Nitekim Abuzer'in bundan sonraki süreçte oluşan zenginliği, karısı Emmey'in hem Kenan Efendi ile hem de Eşkiya Musa Çavuş'la olan ahlaksız ilişkilerinden kaynaklanır. Bu durum, köyden birinin, "Koca Yediçınar Yaylasını Abuzer Kavati, Emmey karısının verimkârlılığıyla ele geçirdi" (Kemal Tahir, 1994: 213) sözleriyle duyurulur. Köylünün gerçek dünyasını yansıtan olaylar, bunlarla da sınırlı değildir. Romanda anlatılan buna benzer bir vakanın faili de Çalık Kerim'dir.

Romanın kurnaz ve içten hesaplı karakteri Çalık Kerim, I. Cihan Harbi sırasında kıtlık ve yoksulluktan hastalanan Pelvan Hasan'a ilaç diye zehir içirdikten sonra onu kafasından vurup öldürür. Amaç, geçmişte kendisine atılan dayaağın intikamını almak gibi görünse de aslında sahip olmak istediği bir kadın ve onun mal

varlığıdır. Kocası ve babası öldükten sonra kendisine büyük bir miras kalan Petek gelin, hizmetkârı Pelvan Hasan'la yaşamaya başlamıştır. Çalık Kerim, aslında bu cinayeti işlemekle bir taşla iki kuş vurmuş ve öteden beri edindiği amacına ulaşmıştır. İşlediği bu cinayete kaçak asker işi süsünü veren Çalık Kerim, planladığı bir başka cinayeti de diğer eşkıya çetelerine mal edecektir. Nitekim onun, köye Laz kalaycılar getirerek yoksulluktan kırılan köy halkına yardım eder gibi görünmesi de bir başka soygun ve cinayet planını hazırlar. Bu, Çalık Kerim'in çalışırken aniden hasta rolüne giren ve bunda köylüyü de inandıran kalaycılarla birlikte gece yarısı gerçekleştireceği bir soygunun planıdır:

“Çorum – Sungurlu yolunda lafı yıllarca söylenen, posta soygunu, işte o gece yapıldı. Vilayete para götüren yaylı arabası çevrildi. İki jandarma, arabacı, parayı götürmeye memur tahsildar imansızca öldürüldü. Soyguncular yaylıya koşulu hayvanlara bile acımamışlar, büsbütün gâvurlanıp onları da kurşunlamışlardı. Arabada on bin liradan fazla para vardı. Soygun çok geç haber alındı. Araba bir dönemeçte çevrilmişti. Tetikte duran dört silahlıyı üç kişinin teslim alabileceğine kimse inanmadı. Soygun, oralarda gezen büyük eşkıya çetelerinden birine yükletildi (Kemal Tahir, 1994: 229-230).

Sonuç olarak dönemin köy toplumundan erkekleri yanı sıra sevk eden kaynakların, cehaletten başka kazanma hırsı, aç gözlülük ve cinsel sapkınlık gibi kişilik bozuklukları olduğu söylenebilir. Ancak kadını ahlaksızlığa iten temel nedenler farklıdır. Bunlardan biri hiç şüphesiz eşlerinin hasta veya kendilerine göre yaşlı olmalarıdır. Kocası Selim'in hastalıklı olmasından dolayı Petek'in hizmetkârları Pelvan Hasan'la meşru olmayan ilişkileri köyde başka ailelerin yaşamında da yer alır. Nitekim Dişlek Ahmet de hastalıklı köylülerden biridir. Pekmez satmak için Alaca'ya gittiğinde karısı Şerife'nin bunu fırsat bilerek kendi kayını Veli ile ilişkiye girmesi, romana yansıyan bir başka ahlak dışı davranıştır. Buna göre köyde yaşanan yasak ilişkilerin temelinde inanç ve ahlak yoksunluğu, uğrunda eşlerini kullanabilecek kadar maddi menfaat hırsı gibi sebepler yatar. Nitekim köylü Abuzer örneğinde olduğu gibi karısının yasak ilişkisine göz yuman erkeklerin hedefinde maddi kazanç vardır. Bunların dışında başka sebepler de görülür: Örneğin, genç kızların kendilerine yaşça denk olmayanlarla ya da sevmedikleriyle evlendirilmeleri, ileride içine sürüklenecekleri ahlaksızlığın bir başka sebebini oluşturur.

Sonuç

Kemal Tahir'in köyü konu edinen *Yediçınar Yaylası*, *Köyün Kamburu* ve *Büyük Mal* adlı romanları, birbirinin devamı olan bir üçlemeyi oluşturmaktadır. Bunlar, yazarın bakış açısını net biçimde yansıtan metinlerdir. Bir edebiyat ürünü olan bu metinler, ele aldığı döneme ve toplumsal gerçeklere ayna tuttuğu için başka disiplinlerle, bilhassa sosyolojiyle yakından ilişkilidir. Edebiyatın sosyolojik araştırmalara katkı sunması, sosyolojinin de edebi eserlere bir nevi kaynaklık etmesi ve

her iki bilimin de ilgi alanlarının toplum ve toplumsal meseleler olması, edebiyat – sosyoloji arasındaki ilişkiyi daha da önemli hale getirmektedir. İki tanımı ortak bir noktada birleştirirsek edebiyat, malzemesi dil olan, duygu, düşünce ve hayallerin, estetik bir gayeyle ve çeşitli türlerle anlatıldığı bir disiplin; sosyoloji ise, bu disiplinin ortaya koyduğu toplumsal gerçeği detaylarıyla irdeleyen bir bilimdir.

Edebiyat-Sosyoloji ilişkisi bağlamında sosyolojik araştırmalara pek çok gerekli veriler sunan *Köyün Kamburu*, II. Meşrutiyet'in ilanının birkaç yıl öncesinden başlayıp 1940'lara kadar süren geniş bir dönemi kapsamaktadır. Bu tür çağ veya dönem romanı olarak ele alınabilecek eserler, işlediği döneme ait toplumsal olgu ve olayları yansıtır. Başka bir ifadeyle bunlar, toplumun temel değerleriyle birlikte başarı ve yenilgilerinin kaydı olarak anlam kazanır. Çünkü Louis de Bonald'ın da ifade ettiği gibi “edebiyat, yaşanan çağa tutulan bir aynadır.” Toplumsal karışıklığın, düzensizliğin arttığı; toplumun pek çok sorunla mücadele ettiği bir anda imdada edebiyat yetişir. Bütün bu düzensizliklere ve kötü gidişata başkaldırarak bunların nedenlerini ve reçetelerini keşfetmeye çalışır (Alver, 2004a: 66). İşte Kemal Tahir'in romanları, bilhassa *Köyün Kamburu* bu açıdan büyük bir önem arz etmektedir.

Roman, elbette bir sosyoloji metni değildir ama sosyoloji için verimli bir araştırma – inceleme sahasıdır. Çünkü romanın kaynağı insan ve toplumdur. Bu yönüyle roman, bir sosyolog için toplumsal verilerin tahlil edileceği bir metindir. Bu bağlamda sosyoloji araştırmacıları romanda toplumsal yapının oluşumuna katkı sunan temel dinamiklerin arka planına bakar ve sosyolojik yönden irdeler.

Sonuç olarak bir edebiyat, sanat ve fikir adamı olan Kemal Tahir, Anadolu halkının yaşantısını, mücadelesini ve kavgasını çeşitli olay örgüleri içinde hikâye ve romanlarına taşıyarak durumu adeta iktidar sahiplerine, siyasi ve entelektüel çevrelere rapor etmiştir. Eserlerinde gelenekçi bakış açısı ile Batıya dönük yüzünü birleştiren Kemal Tahir, pek çok romanında olduğu gibi *Köyün Kamburu*'nda da “anlık okumaların ve heyecanların romancısı olmadığını” (Coşkun, 2006: 549) göstermiştir. Bu romana aile sosyolojisinin yeterlilikleri açısından yaklaşıldığında da köy ailesinin pek çok yönünü yansıttığı ve bu bakımdan çeşitli sosyolojik bulgular sunduğu görülmektedir. Neticede *Köyün Kamburu* romanı hakkında özetle şunu söylemek mümkündür: *Köyün Kamburu*, edebiyat tarihimizde bir dönemin orta Anadolu insanının belli bir kurgu bütünselliği içerisinde canlı, somut ve gerçekçi biçimde yansıtılmasının başarılı bir örneğidir.

KAYNAKÇA

ALVER, Köksal (2004). *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*, Ankara, Hece Yayınları.

ALVER, Köksal (2004a). *Edebiyat Sosyolojisi*, Ankara, Hece Yayınları.

AYDIN, Ertuğrul, (1999). “Edebiyat Sosyolojine Bakışta Türk Edebiyatı”, *Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*, Gaziantep, s. 5-11.

- AYDIN, Ertuğrul, (2009). Edebiyat-Sosyoloji İlişkisinde Sosyolojik Kaynak ve Ölçütler", *Turkish Studies*, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4 /1-I Winter 2009, pp. 357-370.
- AYDIN, Ertuğrul, (2004): *Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimlerinin Görev ve Özellikleri*, içinde: Köksal, Alver, *Edebiyat Sosyolojisi*, Ankara, Hece Yay., s. 151-163.
- BİLGEGİL, M. Kaya (1980). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Ankara, AÜ Yayınları.
- COŞKUN, Sezai (2006). *Kemal Tahir (Şahsiyeti, Eserleri, Fikirleri)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2006). *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, 7. Bsk., Ankara, Akçağ Yay.
- DOĞAN, D. Mehmet (2001). *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul, Gerçek Hayat.
- ERKAL, Mustafa, (1982) *Sosyoloji (Toplumbilim)*, Trabzon, Karadeniz Ün., İ. İ. B. F. Yay.
- GOLDMAN, Lucien (1998). *Diyalektik Araştırmalar* (Çev: Afşar Timuçin/Mehmet Sert. İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yay.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, (1982). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- HARRİGTON, Austin, (2004). *Sosyal Dünyanın Edebiyat Yoluyla Kavranması: Robert Musil'in 'Nitelsiz Adam' Romanı Üzerine Sosyolojik Düşünceler*, çev.: Nurettin Çalışkan, içinde: Köksal, Alver, *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*, Hece Yay., Ankara, s. 57-70
- KANTARCIOĞLU, Sevim (2009). *Edebiyat Akımları*, İstanbul, Paradigma Yayınları.
- KAPLAN, Ramazan (1997). *Türk Romanında Köy*, Ankara, Akçağ Yay.
- KARPAT, Kemal, (1962): *Türk Edebiyatında Sosyal Konular*, Ankara, Varlık Yay.
- KEFELİ, Emel (2007). *Batı Edebiyatı Akımları*, İstanbul, 3F Yayınları.
- Kemal Tahir (1958). *Yediçinar Yaylası*, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Kemal Tahir (1959.) *Köyün Kamburu*, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Kemal Tahir (1970). *Büyük Mal*, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Kemal Tahir (1989). *Notlar/Sanat Edebiyat 2*, Haz: Yazoğlu, C., İstanbul: Bağlam Yay.
- Tahir, Kemal Tahir (1990). *Notlar/Sanat-Edebiyat 4*, Haz: Yazoğlu, C. İst., Bağlam Y.
- Kemal Tahir (1991). *Notlar/ 1950 Öncesi Cezaevi Notları*, (Haz: Yazoğlu, C. İst., Bağlam Y.
- Kemal Tahir (1994). *Köyün Kamburu*, İstanbul, Adam Yayınları.
- KÖSEMİHAL, Nurettin Şazi, (1968), "Yurdumuzda Edebiyat Sosyolojisiyle İlgili Araştırmalar", *Sosyoloji Dergisi*, nr. 20-21.

- LANSON, Gustave, (1937). *İlimlerde Usul Edebiyat Tarihi*, (çev: Yusuf Şerif), İstanbul, Remzi Kitabevi.
- MERRİL, Francis E., (2004): *Sosyolog Olarak Balzac: Bir Edebiyat Sosyolojisi İncelemesi*, (Çev.: Köksal Alver- Mustafa Fişne, Ankara, Hece Yay., s. 43-56.
- MORAN, Berna. (1999) *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- SAGLIK, Şaban, (2004). *Popüler Romanlar ve Edebiyat Sosyolojisi*, içinde: Köksal Alver, *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*, Ankara, Hece Yayınları, s. 181-217
- ŞEKER, Aziz (2011). "Sosyal Çalışma Epistemolojisine Bir Katkı Alanı Olarak Roman ve Öykü Sanatı (Türk Edebiyatında Yoksulluk Manzaraları I), [www.sosyalhizmetuzmani.org / sosyalcalismadaroman.doc](http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sosyalcalismadaroman.doc) (15.06.2011)
- TURAL, Sadık K. (2004). *Edebiyat Bilimine Katkılar I*, Ankara, Yeni Avrasya Yayınları.
- TURAL, Şecaattin (2011). "Kemal Tahir'in Köy Romanlarında Natüralist Bir Eğilim Olarak Cinselliğin Vulgarize Edilmesi", *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.4, S.17, Bahar 2011, s.178.
- TÜKEL, Turhan (1960). *Beş Romancı Tartışıyor*, İstanbul, Düşün Yayınevi.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya, (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul, MEB Yayınları.
- WATT, Ian-ROLAND, Barthes, (2002). *Roman ve Gerçek Etkisi*, (çev: Mehmet Sert), İstanbul, Don Kişot Yayınları.
- WELLEK, R.-A., WARREN, (1983). *Edebiyat Biliminin Temelleri*, (çev: Ahmet Edip Uysal), Ankara, MEB Yay.
- WILPERT, Gero von, (1989). *Sachwörterbuch der Literatur*, Kröner Yay., Stuttgart.
- YALÇIN, Alemdar (2003). *Çağdaş Türk Romanı, 1946-2000*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- YILMAZ, Durali, (1996). *Roman Sanatı ve Toplum*, İstanbul, Ötüken Yayınları.